

دانشگاه علوم پزشکی تهران

دانشکده بهداشت

پایان نامه

برای دریافت درجه فوق لیسانس علوم بهداشتی

(M. S. P. H)

رشته : آموزش بهداشت

موضوع :

بررسی میزان آگاهی و رفتار مادران مراجعه کننده به مراکز
بهداشتی، درمانی شهر بندرعباس در مورد تغذیه با شیر مادر

براهماتی

استاد محترم خاندکتر فرشته مجلسی

نکارش :

اصغر روم آراء

سال تحصیلی ۶۹ - ۱۳۶۸

۱۰۷۷۵

یادداشت

در طول آماده سازی مجموعه ای که اکنون
بیش رو دارید و مراجع به مراکز بهداشتی
شهر بندر عباس و جمع آوری اطلاعات مسورد
نیاز و مصاحبه و ارائه پرسشنامه به ما در آن
همواره از محبت و یاری مسئولان و کارکنان
و احببداشت خانوادۀ شهرستان بندر عباس
برخوردار بوده ام و بر خود واجب می دانم
بدینوسیله از زحمات یکایکشان سپاسگزار
کنم. به علاوه در کرد آوری مجموعه حاضر خود
را مدیون استادگرام تقدیرم خانم دکتر فرشته
مجلسی می دانم که با رها و بارها با شکیبایی
فراوان کاستیها و لغزشهای اینجانب را
یا دور شده و با راهنمایی و پیشنهادات
سازنده خود مطالب مجموعه حاضر را بهبود
بخشیده اند. همچنین از زحمات دوست عزیزم
محمدسید اخلایی که با رخواستی و ملاحظات
نگارشی این مجموعه را به عهده داشته اند
قابل تقدیر است.

اما مسلماً "بدون یاری و همراهی همسر
خوبم این مجموعه به سامان نمی رسید. از
این روبه پاس همدۀ بردباریها بش در طول
یکی دو سال کار تحقیقاتی و آماده تحصیل
وبه عنوان مادری مهربان برای فرزندم
مجموعه حاضر را بدایسان تقدیم می کنم.

سپار ۱۳۶۹ اصغر رزم آرا

فهرست مطالب

<u>صفحه</u>	<u>عنوان</u>
	فصل اول :
۱	- مقدمه
۲	- اهمیت موضوع
۳	- هدفهای بررسی
۵	- پرسشهای مهم بررسی
۷	- تعریف مفاهیم
۸	- انتظارات کاربردی
۹	- روش انتخاب شده در بررسی
۹	- مشخصات جامعه مورد مطالعه
۱۳	- جمعیت مورد مطالعه
۱۳	- روش بررسی
۱۵	- نمره گذاری
۱۵	- روش اجرا
۱۶	- تکنیک های آماری مورداستفاده در بررسی
۱۷	- زیر نویس های فصل اول
	فصل دوم :
۱۸	- کلیات
۳۰	- زیر نویس های فصل دوم
	فصل سوم :
۳۱	- مطالعات انجام شده درباره تغذیه کودکان
۲۷	- زیر نویس های فصل سوم
	فصل چهارم :
۴۹	- تجزیه و تحلیل یافته های این بررسی

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

فصل پنجم :

۱۲۴

- بحث و نتیجه گیری

۱۳۰

- پیشنهادات

۱۳۲-۱۴۰

- خلاصه فارسی و انگلیسی

ضمائم :

- پرسشنامه

فهرست جداول :

فصل سوم : جدول ۱: ارتباط میان روش تغذیه و بروز بیماری

فصل چهارم :

۱- توزیع فراوانی مادران مورد مطالعه بر حسب گروههای سنی

آنان

۲- توزیع فراوانی مادران مورد مطالعه بر حسب وضع سواد آنان

۳- توزیع فراوانی مادران مورد مطالعه بر حسب مراکز بهداشتی

درمانی که مراجعه کرده اند و میزان آگاهی آنان

۴- توزیع فراوانی مادران مورد مطالعه بر حسب آگاهی آنان

۵- توزیع فراوانی مادران مورد مطالعه بر حسب تعداد فرزندان

و آگاهی آنان

۶- توزیع فراوانی مادران مورد مطالعه بر حسب سن و آگاهی

آنان

۷- توزیع فراوانی مادران مورد مطالعه بر حسب میزان سواد

آگاهی آنان

۸- توزیع فراوانی مادران بر حسب سفلی و آگاهی آنان

۹- توزیع فراوانی مادران مورد مطالعه بر حسب نوع تغذیه

شیرخواران و آگاهی آنان

۱۰- توزیع فراوانی مادران مورد مطالعه بر حسب مدت زمان

تغذیه فقط با شیر مادر و آگاهی آنان

۱۱- توزیع فراوانی مادران مورد مطالعه بر حسب زمان شروع

اولین غذای کمکی شیرخوار و آگاهی آنان

- ۱۲- توزیع فراوانی مادران مورد مطالعه بر حسب زمان شروع شیرکمی و آگاهی آنان
- ۱۳- توزیع فراوانی مادران مورد مطالعه بر حسب زمان قطع شیر مادر و آگاهی آنان
- ۱۴- توزیع فراوانی مادران مورد مطالعه بر حسب دوره تغذیه فقط با شیر مادر و ارتباط آن با زمان اولین پیودما در بعد از زایمان
- ۱۵- توزیع فراوانی مادران مورد مطالعه بر حسب عقیده آنان در مورد زمان تغذیه با شیر مادر و آگاهی آنان
- ۱۶- توزیع فراوانی مادران مورد مطالعه بر حسب عقیده آنان در مورد زمان دادن غذای کمی و آگاهی آنان
- ۱۷- توزیع فراوانی مادران مورد مطالعه بر حسب پاسخ های سوال ۲ پرسشنامه و آگاهی آنان
- ۱۸- توزیع فراوانی مادران مورد مطالعه بر حسب پاسخ های سوال ۴ پرسشنامه و آگاهی آنان
- ۱۹- توزیع فراوانی مادران مورد مطالعه بر حسب پاسخ های سوال ۶ پرسشنامه و آگاهی آنان .
- ۲۰- توزیع فراوانی مادران مورد مطالعه بر حسب پاسخ های سوال ۸ پرسشنامه و آگاهی آنان .
- ۲۱- توزیع فراوانی مادران مورد مطالعه بر حسب پاسخ های سوال ۱۰ پرسشنامه و آگاهی آنان .
- ۲۲- توزیع فراوانی مادران مورد مطالعه بر حسب پاسخ های سوال ۱۲ پرسشنامه و آگاهی آنان

- ۲۳- توزیع فراوانی مادران مورد مطالعه بر حسب پاسخ های سوال
۱۴ پرسشنامه وآگاهی آنان
- ۲۴- توزیع فراوانی مادران مورد مطالعه بر حسب پاسخ های سوال
۱۶ پرسشنامه وآگاهی آنان
- ۲۵- توزیع فراوانی مادران مورد مطالعه بر حسب پاسخ های سوال
۱۸ پرسشنامه وآگاهی آنان
- ۲۶- توزیع فراوانی مادران مورد مطالعه بر حسب پاسخ های سوال
۲۰ پرسشنامه وآگاهی آنان

برای طفل شیرخوار، هیچ
شیری مبارکتر از شیر

(۱)

ما در نیست *

حضرت امیرالمومنین (ع)

فصل اول

مقدمه:

شیر ما در بهترین و عاشقانه‌ترین هدیه‌ای است که یک مادر به کودک خود اهدا می‌کند. مطالعات مختلف نشان داده‌اند که کودکانی که با شیر مادر تغذیه می‌شوند از رشد جسمی بهتری برخوردار بوده و در مقابل بیماری‌ها مقاومتر هستند.

شیر ما در ارزنده‌ترین غذا برای شیرخوار است. مادری که کودک خود را از شیر که حق مسلم اوست محروم می‌کند، بی‌تردید ظلم بزرگی در حق کودک خود روا می‌دارد. شیر ما در از چنان اهمیتی برخوردار است که حتی مقام ما در آن شیره را مانند ما دران را هدیه خداوندگان مخلص پروردگار دانسته‌اند. (۲)
در قرآن کریم آمده است:

بهترین شیر برای کودک شیر ما در است و ما دران باید فرزندان خود را تا دوسالگی شیر بدهند. **

اینک که در پرتو پیشرفت‌های علمی و مطالعات دقیق، پی بردن به اهمیت شیر مادر و بی‌رقیب بودن آن آسان‌تر از هر زمان دیگر است، کوشش و تلاش در جهت به‌کارگیری این موهبت الهی در دوران طفولیت و اهمیت دادن به شیوه‌های تغذیه تکمیلی کودکان برای دستیابی به آنچه آن را احسند

---

* ما من لبن رضع به الصبی اعظم بركة من لبن امه - وسائل الشیعه جلد ۷ -
فصول الممه

** والوالدت یرضعن اولادهن حولین کاملین لمن اراد ان یتما الرضا عنه
(بقره ۲۳۳)

مطلوب تندرستی می شناسیم پربارتر خواهد بود .

در این راستا ، اعتلای منزلت اجتماعی مادران شیرده و شیرمادر بخشی از وظایف و مسئولیتهای همگانی است . خوشبختانه در حال حاضر یکی از سیاستهای وزارت بهداشت ، درمان و آموزش پزشکی تبلیغ و ترویج اهمیت تغذیه با شیرمادر از طریق رسانه های گروهی و مراکز بهداشتی درمانی و خانه های بهداشت و گروههای سیار آموزشی در بین همگان ، بخصوص مادرانی است که در سنین باروری هستند .

امید است در آینده نزدیک در مدیونتری از کودکان ایرانی از شیر مادران خود بهره مند شوند .

اهمیت موضوع :

بزرگترین موهبتی که پروردگار متعال برای رشد و نمو نوزادان انسان در اختیارش قرار داده شیرمادر است که در چند ماه اول تولد به منزله یک غذای کافی و کامل محسوب میشود . این ماده حیاتی علاوه بر تامین نیازهای تغذیه ای و رشد کودک وی را در برابر بسیاری از عفونتهای گوارشی نیز حفظ می کند . همچنین شیرمادر تعداد قابل توجهی از عوامل بیماریزای وارد شده به رودهء طفل را بی اثر می نماید . (۶)

در سالهای اخیر که مادران به تغذیه کودک با شیرهای غیر از شیر خود توجه بیشتری می کنند (شیرهای صناعی و شیرکاو) استفاده از این شیرها باعث شده که برای مادر و کودک مشکلات فراوانی بوجود آید و سلامتی کودک و آسایش مادر را حد زیادی تحت الشعاع آن قرار گیرد . (۳)

تجربه نشان داده است که سرما در در انسان و حیوان دقیقا " متناسب با

نیازهای طبیعی نوزاد ترشح میشود. برای مثال اگر نوزاد حیوانی جهت مقابله با سرمای قطبی یا یخبندانهای شدیداً نیاز دارد که هر چه سریعتر لایه ضخیمی از چربی زیر جلدی برای خود فراهم آورد، شیر مادر یا بر خورداری از چربی فراوان چنین امکانی را در اختیار نوزاد قرار خواهد داد.

شیرانسان نیز از این قاعده کلی مستثنی نیست و تا چند دهه قبل ادامه زندگی نوزادانسان به شیر مادر بستگی داشت و در مواردی که مادر فوت می کرد یا به علل گوناگون قادر نبود فرزند خود را شیر دهد، تنها راه مطمئن برای ادامه زندگی طبیعی نوزاد پناهن بردن به شیردایه یا شیربعضی از حیوانات اهلی بوده است.

استفاده از ترکیبهای شیر خشک و غذاهای تکمیلی (وقتی شیر مادر کافی نیست) تنها در صدسال اخیر متداول شده است و متأسفانه سهولت استفاده از شیر خشک و فشارهای تبلیغاتی کارخانجات تهیه کننده چنین محصولاتی باعث شده است که شیر خشک حتی در صورت کافی بودن شیر مادر نیز در سطح گسترده ای مصرف شود و کودک را از یک منبع غذایی خوب و مناسب محروم کند. (۱)

بنابراین به مادران توصیه میشود که با توجه به شیوع کمتر عفونتهای گوارشی در کودکانی که با شیر مادر تغذیه میشوند و مزایای دیگری که در ادامه مطلب به آن اشاره خواهیم کرد، فرزندشان را از شیر خود محروم نکرده و تحت تاثیر تبلیغات کاذب کارخانجات تهیه کننده شیر خشک قرار نگیرند.

هدفهای این بررسی عبارتند از:

— تعیین میزان آگاهی مادران مورد مطالعه در ارتباط با بعضی

(۴)

ضوابط دموگرافی - اجتماعی از قبیل ، سن ، تعداد فرزندان ، شغل ،
میزان سواد

- تعیین میزان آگاهیها و رفتار مادران دربارهٔ مزایای تغذیه
کودک در ارتباط با متغیرهای دموگرافی - اجتماعی .

پرسشهای مهم بررسی :

آیا نوع تغذیه شیرخوار با آگاهیهای مادران ارتباط دارد؟

آیا آگاهی مادران در مورد مزایای تغذیه شیر مادر با میزان تحصیلات

آنان ارتباط دارد؟

آیا آگاهی مادران در مورد مزایای تغذیه شیر مادر با تعداد فرزندان

آنان ارتباط دارد؟

آیا آگاهی مادران در مورد مزایای تغذیه شیر مادر با سن آنان ارتباط

دارد؟

آیا آگاهی مادران در مورد مزایای تغذیه شیر مادر با طول دوره شیر-

دهی آنان ارتباط دارد؟

چند درصد مادران از خواص ضد میکروبی شیر مادر اطلاع دارند؟

چند درصد مادران از سهولت تهیه و آماده کردن شیر مادر اطلاع دارند؟

چند درصد مادران از صرفه اقتصادی شیر مادر اطلاع دارند؟

چند درصد مادران از روابط عاطفی و روانی کدموقع تیردادن برای

مادر و فرزند ایجاد میشود اطلاع دارند؟

چند عواملی در شیردهی مادران دخالت دارد؟ هر یک از این عوامل چند

درصد از مادران را بدخود اختصاص داده است؟

چند درصد مادران از مفید بودن تغذیه با شیر مادر (آغوز) آگاهی دارند؟

چند درصد مادران از خواص بیژیکی شیر مادر اطلاع دارند؟

چند درصد مادران میدانند که تغذیه با شیر مادر آثار قویتری نسبت به

بدن مادر ایجاد میکند؟

مصابع آگاهی مادران در باره مزایای تغذیه با شیر مادر چیست؟

چند درصد مادران فقط شیر خود را برای تغذیه فرزندشان انتخاب

کرده‌اند؟

مدت زمانی که شیرخوار فقط با شیر مادر تغذیه شده چقدر بوده است؟

دادن شیر کمکی از چه سنی شروع شده است؟

طول دوره شیردهی تا زمان قطع کامل شیر مادر چقدر بوده است؟

غذای کمکی از چه سنی شروع شده است؟

اولین عادت ماهانه بعد از زایمان چه موقع بوده است؟

تعداد حاملگیها، سقط و مرده زایی چقدر بوده است؟

(۷)

تعریف مفاهیم:

"آگاهي"

تعریف نظری: در لغت به معنای اطلاع، خبر، حالت آگاه بودن و هوشیاری آمده است. (۵)
به عبارت دیگر آگاهی عبارت از اطلاع یا اطلاعات قابل اثبات است که شخص در مورد اشیاء، افراد و حالات دارد.
تعریف کاربردی: میزان پاسخهای صحیح به سوالات پرسشنامه مورد بررسی، اگر شخصی بتواند به بیشتر از پنجاه درصد سئوالات پرسشنامه در زمینه اهمیت شیر مادر پاسخ صحیح دهد آگاه محسوب میشود.

"مادر"

تعریف نظری: در لغت به معنای زنی است که فرزند دارد. (۵)
تعریف کاربردی: در این بررسی منظور مادرانی است که فرزند شیرخواره (۱۸ تا ۲۳ ماهه) دارند. اعم از اینکند یا شیرمادر تغذیه شوند یا خیر.

"مرايا"

تعریف نظری: جمع مزیت در لغت به معنی انزوی و برتری است و آنجد کسی را چیزی بد واسطه آن بر نوع خود برتری دانند. (۵)
تعریف کاربردی: در این بررسی منظور مرانی تغذیه با شیرمادر و ویژگیهایی است که تعداد یا شیرمادر نسبت به انواع دیگر تغذیه دارد، یعنی جوامع تیریکی، گزارشی، فیزیولوژیکی، مدمیکروسی، عاطفیی و

ترکیبی آن .

"غذا"

تعریف نظری : در لغت به معنی خوراک ، خورش و آنچه خورده میشود و به ماده‌ای گفته میشود که به رشد جسم کمک میکند و انرژی لازم برای بدن بوجود می‌آورد . جمع آن اغذیه است . (۵)

انتظارات کاربردی :

با توجه به یافته‌های این بررسی میتوانیم اولاً از آن در برنا مـ ریزیهای بهداشتی منطقه استفاده کنیم و ثانیاً " بدین وسیله تغذیه با شیرما در به عنوان یکی از عوامل مهم کاهش مرگ و میر کودکان زیر یک سال تشویق میشود . به علاوه برای گسترش هر چه بیشتر برنامۀ تغذیه کودکان با شیرما در ، شناخت کافی میزان آکاهی ، الگوهای سنتی و طرز رفتار زنان منطقه ، از ضرورتهای اصلی و نخستین کام در جهت برنامۀ ریزی در این زمینه میباشد .